

АКСІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВ ЛЮДИНИ

Береза Н.В.

(викладач кафедри публічного права, юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету)

Анотація: У статті здійснено аналіз суті прав людини. Висвітлено аксіологічну характеристику прав людини. Доведено, що в ієрархії сучасних суспільних цінностей права людини посідають вершину піраміди.

Ключові слова: людина, право, права людини, аксіологія, аксіологічна характеристика, цінності.

Аннотация: В статье осуществлен анализ сути прав человека. Освещена аксиологическая характеристика прав человека. Доказано, что в иерархии современных общественных ценностей права человека занимают вершину пирамиды.

Ключевые слова: человек, право, права человека, аксиология, аксиологическая характеристика, ценности.

Summary: This article is dedicated to the human rights essence analysis. It deals with the axiological characteristics of human rights. It is proved that in the hierarchy of modern social values human rights occupy the top of the pyramid.

Keywords: person, law, human rights, axiology, axiological characteristic, values.

Права людини. Це поняття не лише надійно закріпилося в лексиконі сучасної ділової людини, але й стало надзвичайно популярним. І це зовсім не випадково, адже права людини є складним, багатовимірним явищем. У різні епохи, пише Ю.А. Чеботарьова, проблема прав людини, передусім, завжди була проблемою правовою, хоча й набувала, водночас, релігійно-етичного, політичного та філософського звучання [1, с. 602].

Здавніхдавен люди мріяли про вільнещасливе життя без насильства, жорстокості, приниження. Для цього їм необхідні були певні права, які є невід'ємним елементом людської особистості. Створювалися ці права поступово, у процесі тривалих пошуків оптимальних моделей спілкування, поведінки і діяльності людей у їх взаємовідносинах з суспільством та державою із метою здійснення однієї важливої ідеї, щоб була рівність людей всіх рас і релігій [2].

Однак, будучи фундаментальними, права людини не є абсолютними і можуть обмежуватися з метою захисту інших цінностей [3, с. 206 – 208]. Відповідно, права однієї людини закінчуються там, де починаються права інших людей [4]. Оскільки права людини такі ж живі і мінливі як і сама людина.

Значний внесок у дослідження прав людини та аксіології зробили такі автори, як: Чеботарьова Ю.А. [1], Зеленина Е. [2], Буткевич В.Г. [3], Колесніченко В.В. [4], Чефранов А.Б. [5], Каган М.С. [6], Бандура О.О. [7], Лінник Н.В. [8], Івашев С. В. [9], Бабенко А.Н. [10], Шемшученко Ю.С [11], Римаренко Ю.І. [12], Копейчиков В.В. [13], Крегул Ю.І. [15], Розенфельд Ю.Н. [17], Афанасьев А.Н. [18] та ін. Проте, проблема аксіологічної характеристики прав людини залишається однією з найменш досліджених науково. А відтак, перед нами стоїть першочергове завдання, яке одночасно окреслює мету і актуальність дослідження – висвітлення аксіологічної характеристики прав людини.

Аксіологія, походить від грецького і означає вчення про цінності, про природу та проблеми цінностей, їх місце в реальності, про структуру ціннісного світу, про зв'язки різних цінностей між собою, із соціальними та культурними факторами і структурою особистості [5, с. 325 – 337]. Тобто, аксіологія дає можливість світоглядно осягнути предмети, явища, процеси правової сфери у яких виявляються ціннісні феномени та побачити можливе існування цінності у загальній структурі буття і співставити її з фактами реальності. Відношення цінності до реальності є ключовою проблемою нашого часу [6, с. 16].

Проблема прав людини належить до кола довічних проблем [7, с. 250]. Для досягнення мети і завдання нашого дослідження – висвітлення аксіологічної характеристики прав людини, називаючи певне явище цінністю, ми повинні виходити з його значення для суспільства та людини [5, с. 325 – 337]. Адже права людини – це ціннісно-правова система положень, спрямована на задоволення потреб нинішньої та майбутньої генерації людей [7, с. 250]. Однією з найважливіших сфер застосування аксіології (теорії цінностей) є право в

усьому його розмаїтті, бо воно завжди спрямоване на досягнення певних цілей, які є цінностями і, заради володіння якими, люди готові прикладати величезні духовні та практичні зусилля [5, с. 325 – 337]. Тобто, права людини є цінними настільки, наскільки цінним може бути право взагалі, оскільки правова система, що не забезпечує прав людини не може вважатися цінною. Важливо усвідомлювати, що права не завжди виникають з прав. Іноді, для виникнення прав достатньо прагнення до досягнення певної цінності. Більше того, сам факт існування суб'єктивного права є цінністю для цього суб'єкта [8, с. 44]. Відповідно, цінності не існують самі по собі. Вони виникають внаслідок взаємодії об'єкта та суб'єкта, тобто внаслідок взаємовідношення між людиною і правом [6, с. 50].

Право як цінність може бути кінцевою метою та рушійною силою поведінки людини. Аксиологія з'ясує, як мотиви поведінки людини визначаються правом і що спонукає людину діяти у межах права [5, с. 325 – 337]. Тобто, аксіологічна характеристика права покликана пояснювати сутність права, його ціннісний зміст і призначення для суспільства загалом і окремої особистості, інтерпретувати право з позицій вищих цінностей і змісту людського життя, а також досліджувати певні ідеальні сутності (цінності) з позицій оптимальних вимог соціальної реальності, які є першоосновою права та його метою [9, с. 114].

Існує багато підходів до розкриття змісту «права людини». Розглянемо найцікавіші і значимі для теми дослідження. Власне, ті, що розкривають їх ціннісний зміст. Адже права людини – складне, багатопластове явище, що має явний аксіологічний зміст. Не володіючи ціннісною складовою, концепція прав людини набуває дисбалансу в механізмі своєї реалізації, який полягає в тому, що або громадяни не сприймають свої права як цінності, або держава не вважає їх цінністю, трактує Бабенко А.Н. [10, с. 30 – 34]. З наведеного бачиться, стверджує Ю.С. Шемшученко, що у нашому суспільстві актуальність аксіологічної проблеми зумовлена глибоким розривом між нормами, які проголошують людський вимір права і держави, реальними суспільними відносинами та станом відповідальності держави перед людиною за свою діяльність [11, с. 8].

Права людини, як явище, беруть свій початок з найдавніших часів людської історії. Ідеї про цінність і недоторканність життя, про рівність людей перед вищими силами містяться ще в прадавніх міфах і віруваннях. Відповідно, права людини – це такі права, які належать кожному члену громадянського суспільства, на відміну від привілеїв, що розподіляються залежно від місця в соціальній ієрархії, котре посідає індивід. Права людини, як ідея і соціальна категорія, мають позаформаційний характер, є атрибутом кожної особистості й усякого демократичного суспільства; вони входять до системи загальнолюдських цінностей [7, с. 250]. Звідси розуміємо, що на засадах загальнолюдських цінностей формується набір основних загальнолюдських прав, тобто прав людини.

З цього приводу, Римаренко Ю.І. слушно зазначає, що права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей [12, с. 88].

В. В. Копейчиков, поділяючи таку думку, пише про права людини, як про явище історичне, тому що їх розвиток завжди передбачав спадкоємність уявлень про право з погляду людини як учасника соціального життя. Ступінь і характер розвинутості прав людини він визначає рівнем розвитку держави, права у певному суспільстві. Держава і право, з одного боку, та права людини з іншого, – це не різні за сутністю, функціями і призначенням поняття, що функціонують незалежно одне від одного. Вони є взаємопов'язаними суспільними явищами [13, с. 70].

В інтернет – джерелах – довіднику Вікіпедії, права людини визначаються, як природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя [14].

Аналізуючи вище описані визначення суті прав людини, бачимо, що автори, в основному, поділяють, підтримують і розвивають думки про те, що феномен прав людини носить аксіологічний характер, тобто є цінністю. А це дає можливість нам зрозуміти, що

цінність прав людини визначається тим, що вони стосуються найбільш значущих для людини матеріальних і духовних благ.

На думку, Крегула Ю.І., сучасний перелік прав людини, зафіксований у багатьох міжнародно-правових актах і в конституціях правових держав, – результат довгого становлення. Сучасні еталони і стандарти у сфері прав людини перш ніж стати нормою демократичного суспільства пройшли свій непростий розвиток та тернистий шлях до втілення із ідей у повсякденну практику [15, с. 9].

В Україні права людини, зокрема, право на життя, право на повагу до людської гідності, право на свободу та особисту недоторканність тощо (ст.21 – 68) закріплено у Розділі II Конституції України [16]. Тобто Конституція України 1996р. є, певною мірою, взірцем сучасного конституціоналізму з питань прав людини. Адже вона визначає сучасний статус людини, де людина, її життя, честь і гідність, недоторканність і безпека (ст.3) визнані найвищою соціальною цінністю [16]. Права людини є змістом і спрямованістю діяльності держави. Держава згідно з Конституцією відповідає перед людиною за свою діяльність. Саме у демократичній правовій державі право обмежує державну владу і висуває особу людини, її статус і права на передній план, пише Розенфельд Ю.Н. [17, с. 34].

Крім цього, чинна Конституція України імплементувала всі основні положення міжнародно-правових актів з прав людини і насамперед Загальної декларації прав людини, міжнародного пакту про громадянські і політичні права та міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, які є одним з найбільших досягнень людства ХХ ст. у гуманітарній сфері, справжнім “людським виміром”, мірою людської гідності, а, відтак, носить аксіологічний характер. Бо, слушно стверджує Бабенко А.М., первинність інтересів людини порівняно з державними є незаперечною і непорушною правовою цінністю [10, с. 126]. Сьогодні права людини – це норми культури, моралі, релігії, філософії, політики сучасного суспільства. В ієрархії сучасних суспільних цінностей вони посідають вершину піраміди [18].

На завершення, зазначимо, що, з точки зору правової аксіології, права людини слід розглядати як надбання людства, конкретизоване в окремих цивілізаціях і культурах, яке спрямоване на захист людини як основоположної цінності. Права людини є стандартом мінімального правового захисту, тобто це та цінність, що дає змогу праву забезпечувати людську гідність незалежно від того, до якої культури ця людина належить, яку релігію сповідує та якою мовою розмовляє [8, с. 44].

Отож, здійснивши аксіологічну характеристику прав людини, можемо стверджувати, що їх цінність, передусім, виявляється в тому, що права людини повинні стати міцним фундаментом сучасної України, об'єднати суспільство, в якому комфортно буде жити кожній людині і кожен пишатиметься своєю країною та державою. Адже, стверджує Бандура О.О., умови для повноцінного життя людини може створити тільки суспільство. Найвищою людською цінністю виступає особистість не в ізолюваному від суспільства стані, а саме в єдності з ним. Тому права людини повинні відображати внутрішню узгодженість, гармонію взаємних зв'язків особистості з соціумом [7, с. 254].

Список використаних джерел

1. Чеботарьова Ю.А. Підстави та порядок формування прав і свобод людини і громадянина: історико-правовий аспект / Чеботарьова Ю.А. // Форум права. – 2013. – №2 – С.602 – 608.
2. Зеленина Е. Пророчества Владимира Вернадского, или Главные противоречия современного образования / Зеленина Е. // Время. – 23.01.2003. – №1.
3. Буткевич В.Г. Класифікація прав людини // Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В., та ін.. Міжнародне право. Основні галузі. – 2013 К.: Либідь, 2004 – С.206 – 208.
4. Колесніченко В.В. Захист прав людини – найголовніша національна ідея України / Колесніченко В.В.// [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://blogs.pravda.com.ua/authors/kolesnichenko/4f3365b572044/>
5. Чефранов А.Б. Проблеми застосування теорії цінностей у правових дослідженнях / Чефранов А.Б. // Проблеми філософії права. – 2005. – Т. III. – №1 – 2. – С. 325 – 337.
6. Каган М.С. Философская теория ценности. – СПб., 1997.
7. Бандура О.О. Філософія права доби постмодерну: людина та її права / Бандура О.О.// Проблеми філософії права. – 2005. – Т. III. – №1 – 2. – С. 250 – 255.
8. Лінник Н.В. Ціннісне та нормативне у розумінні прав людини / Лінник Н.В. // Держава і право. – Випуск 56. – С. 43 – 47.

9. Івашев Є.В. Вплив аксіології права на розвиток теорії прав людини / Івашев Є.В.// Науковий вісник НАВС. – 2013. – №1. – С. 112 – 119.
10. Бабенко А.Н. Правовые ценности и освоение их личностью: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / А.Н. Бабенко. – М., 2002. – 46 с.
11. Шемшученко Ю.С. Актуальні проблеми філософії права // Проблеми філософії права. Т.1. – К. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 10 – 11.
12. Римаренко Ю.І. Приватне життя і поліція: Концептуальні підходи. Теорія та практика. / ред. Римаренко Ю.І. – К.: КНТ, 2006. – 740с.
13. Копейчиков В.В. Теорія держави і права: [навч. посіб.] / Копейчиков В.В., Лисенков С.Л. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 368 с.
14. Права людини. Матеріал з Вікіпедії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8
15. Крегул Ю.І. Права і свободи людини: [навч. посіб. для студентів вузів] / Крегул Ю.І., Ладиченко В.В., Орленко О.І. – К.: Книга, 2004. – 288 с.
16. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
17. Розенфельд Ю.Н. Права человека в отношениях государственной власти и права / Розенфельд Ю.Н. // Права людини і правова держава (до 50-ї річниці Загальної декларації прав людини) : тези доп. та наук. повідомлень наук. конф. проф. – викл. складу (10 – 11 грудня 1998 р.) / за ред. проф. М.І. Панова. – Харків: нац. юрид. акад. України, 1998.
18. Афанасьев А.Н. Аксиологический подход к концепции прав человека [Электронный ресурс] // А.Н. Афанасьев // Ученые записки КГУ. – 2010. – №3 (15). – Режим доступа: <http://scientific-notes.ru/pdf/015-036.pdf>.

УДК 342.9:378

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА НОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Будник Ю.А.

(здобувач кафедри управління, адміністративного права і процесу та адміністративної діяльності Національного університету державної податкової служби України)

***Анотація.** У роботі досліджується сучасний стан адміністративно-правового регулювання системи вищої освіти. Дається визначення поняттям «система освіти» та «система вищої освіти».*

***Ключові слова:** адміністративно-правове регулювання системи вищої освіти, учасники освітнього процесу, стандарти освітньої діяльності, стандарти вищої освіти, рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти, вищі навчальні заклади.*

***Аннотация.** В работе исследуется современное состояние административно-правового регулирования системы высшего образования. Дается определение понятиям «система образования» и «система высшего образования».*

***Ключевые слова:** административно-правовое регулирование системы высшего образования, участники образовательного процесса, стандарты образовательной деятельности, стандарты высшего образования, уровни и степени (квалификации) высшего образования, высшие учебные заведения.*

***Annotation.** The paper examines the current state of administrative and legal regulation of higher education. We give a definition of «system of education» and «higher education».*

***Key words:** administrative-legal regulation of higher education, the participants of the educational process, standards of education, standards of higher education and degree level (qualification) higher education, higher education.*

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації, що відбуваються в сучасному суспільстві зумовлюють розуміння освіти, як фактора що визначає статус людини в суспільстві та держави в сучасному світі. Значення освіти, що детермінує формування нових якостей економіки та суспільства збільшується разом з розширенням та поглибленням впливу людського капіталу.

Загальні тенденції світового розвитку зумовлюють суттєві зміни в системі національної освіти. Однак такі зміни, на наше переконання, мають розпочинатися із оновлення адміністративно-правового регулювання системи вищої освіти та переосмислення основних категорій.